

IMPLICATION OF XIX CENTURY COSTUME IN WOMEN'S FASHION IN SPRING-SUMMER AND FALL-WINTER 2010 COLLECTIONS

Marija Kertakova

Faculty of Technology, Goce Delcev University, Stip, North Macedonia,

marija.kertakova@ugd.edu.mk

ORCID ID: 0009-0002-3229-7366

Abstract: The conceptualization of fashion elements from past eras allows fashion to present the changing status of negative ontological values in contemporary culture in a more humanly acceptable way. Contemporary fashion in its artifacts and meanings is not something negative (or unattainable), but it is something completely different, compared to the fashion of previous historical styles (even more so to classical art), which requires other approaches, criteria, ways of perception and evaluation. It is no longer relevant to talk about changing values and about the fact that their possession (or more precisely, dominion over them) replaces being. Our contemporary, the person who already lives in the XXI century, does not choose between „having or being”, but „to prove himself, to present himself, to position himself“. The growth of interest in trans-avant-garde fashion, as well as the attraction to new fashionable images and motifs in the space of existence, on the one hand, hides the danger of rendering meaningless the units of the language of culture and turning them into simulacra. On the other hand, this interest creates favorable conditions for artistic experiments with reality, man, and text, with the greatest opportunity for experiments in the field of historical fashion from the XIX century, which becomes the center of artistic and visual explication of the results of his searches in the first decade of the XXI century.

Keywords: historical costume of the XIX century, implication, fashion of the XXI century – 2010

ИМПЛИКАЦИЯ НА КОСТЮМА ОТ XIX ВЕК В ДАМСКАТА МОДА В КОЛЕКЦИИТЕ ПРОЛЕТ-ЛЯТО И ЕСЕН-ЗИМА 2010

Marija Kertakova

Университет Гоце Делчев, Штип, Северна Македонија, marija.kertakova@ugd.edu.mk

ORCID ID: 0009-0002-3229-7366

Абстракт: Концептуализацията на модни елементи от отминали епохи, позволяват на модата да поднесе изменението на статуса на негативните онтологични стойности в съвременната култура в по-приемлив за човека вид. Съвременната мода в нейните артефакти и смисли не е нещо негативно (или непостижимо), но е нещо съвсем друго, сравнена с модата от предишните исторически стилове (още повече с класическото изкуство), което изисква други подходи, критерии, начини на възприемане и оценки. Вече не е актуално да се говори за смяна на ценностите и за това, че тяхното владение (и по-точно властването над тях) заменя битийността. Нашият съвременник човекът, който вече живее в XXI век не избира между това „да имаш или да бъдеш“, а „да се окажеш, да се представиш, да се позиционираш“. Разрастването на интереса към модата на трансавангарда, както и влечението към нови модни образи и мотиви в битийното пространство от една страна крие опасността от обезсмисляне на единиците на езика на културата и превръщането им в симулакри. От друга страна, този интерес създава благоприятни условия за арт експерименти с действителността, човека и текста, като най-голяма е възможността за експерименти в полето на историческата мода од XIX век, която става център на художествена и визуална експликация на резултатите от търсенията му през първото десетилетие на XXI век.

Ключови думи: исторически костюм от XIX век, импликация, мода на XXI век – 2010-та година

1. РЕЗУЛТАТИ И ДИСКУСИИ

През 2010 година завършва първото десетилетие на XXI век. Дистанцията от Милениума е достатъчно голяма, за да се прецени доколко се сбъдват мечтите за „нов“ живот и за „нови“ открития през „новия“ XXI век. Може да се каже, че първото десетилетие донася ускорено развитие на процесите за предаване и обмен на информацията. Днес участието на индивида, който не е професионалист в областта на проектиране на изделията на дамската висша мода, може да се окаже също така решаващо при добива и разпространението на информация, а по този начин и на формиране на мнение за процесите и явленията, които се извършват в тази област. Десетилетието прави явни усилията, които дизайнерите полагат за да предложат на обществото новия образ, който да отговаря на обществения идеал. Тази дейност, обаче е затруднена, поради редица обстоятелства от най-различен характер. От една страна е глобалността на висшата мода – модните образи се разпространяват навсякъде. Това явление, което получава

афористичното наименование „краят на историята“ е всъщност изчерпване на легитимните възможности на големия исторически разказ да обединява хората в огромни социални общности. Историческият разказ, като възплъщение на историческия идеал вече няма силата на идентификационен универсум, чиято обща валидност е неоспорима. Това оказва влияние и върху работата на модните дизайнери. И през последната година на първото десетилетие се запазва многообразието от следването на различни исторически образци в импликацията на модата от XIX век. Това се вижда много добре и при анализа на модните тенденции през 2010 г. Може да се каже, че практическата основа на импликацията е позволителността на смесването на хетерогенни принципи при изграждането на новост. Еклектиката в ръцете на майсторите както на „от котюр“, така и на „прет-а-порте“ модата е мощен когнитивен и визуален апарат, който им позволява успешно да се справят с проблемите, които поставя пред тях XXI век в областта на модния дизайн. Човечеството тръгва по новия път, който се очертава през новото хилядолетие, правейки равностойка на последните два века, като се предполага, че избира от тях най-хубавото и най-значимото, което то смята, че не бива с лека ръка да изхвърля. По този начин се надява, че ще му помогне в разкриване на новата идентичност, която да побере в себе си ускорения ритъм на живота, развитието на информационните процеси, влиянията на новите технологии и масовия пазар, повеждащи до нещо наистина ново. Това ново нещо води до извода, че вече няма развитие на стил, по начина по който той се разбира през целия XIX и втората половина на XX век, а има нещо, което може да се обозначи като нов **„ротор на междустилова дивергенция“**, който изгражда видимия моден образ в отминаващата вече култура на „постмодернизъм“ и изграждащата се през 2005-2010 г. култура на „транс модернизъм“. Вече не стилът и стилового единство налагат намерения обществен идеал, а **„множеството от идеали“** налагат по един или друг начин, в това число и на „транс модернизма“, неговите модни визии и гранични визуални трансформации, като в тях успешно се имплицират базовите модни принципи на различни стилове от XIX в. При анализа на модата през 2001-2010 г. е логично да бъде зададен въпросът откъде идва вдъхновението. По рано „старинните“ костюми се появяваха само в историческите филми и пиеси, или на „котешката пътечка“ на модните дефилета „от кутюр“, а демонстрацията на подобни модели се смяташе за „концептуална“, тоест неприложима за ежедневно и постоянно носене. Да „експериментират“ с нейната употреба във всекидневието на 90-те години на XX век се преставахаваха тесни неортодоксални и контракултурни групи като пънкери, привърженици на грънджа, или екстравагантни „модни отшелници“. В десетилетието пък, което се разглежда, и което теоретически се причислява към трансмодерна, силно нараства ролята на знаменитите публични фигури (най-вече филмови актриси и телевизионни водещи), които започват да заемат цялото визуално пространство на обществото и с употребените от тях модни дрехи, едновременно смело да вдъхновяват и остро да скандализират масовата публика. За да не бъде голословно подобно твърдение трябва да се даде за пример супермоделът Кейт Мос, която се сочи от световната модна преса за една от най-стилните „модни хулигани“. За нейните гардероби е характерно това, че в тях тя смело смесва кожа и коприна, романтика и милитъри, и почти постоянно използва такива несъчетаеми елементи като свръхмодно копринено черно дамско сако (или в краен случай жакет) с памучни тениски. Това съчетание се „доокомплектова“ с обемни джемпъри или джинсови шорти, като при това манекенката съумява да ги носи така, че тази невъобразима смес да изглежда удивително красиво и хармонично. Подобна красота и хармония в своите модни колекции постига и м.к. „Кристиан Диор“ през сезона Пролет-Лято 2010 г. в колекцията Висша мода представена в Париж, където показаните модели са костюми за езда с висок цилиндър, спретната малка вратовръзка, плътно съобразени ръкави и драматични ревери, които акцентират тясната талия (Прил. № 1б, 1в; исторически прототип – Прил. №1а). В тях смело се комбинира мъжкият цилиндър със силно вталения дамски жакет и дълга до кокалчето на глезена права дамска пола. **Моделите са идентични с тези, които се виждат в картината на Н. Сарони от 1850 г. „Влюбени на сутрешна разходка“** (вж. Прил. №2а-в). Жената е облечена в костюм за езда повлиян от мъжкия, което показва идеите през 1850-те за удобно облекло, предназначено за развлечение. Мъжът е облечен в костюм, удобен за езда, като по този начин фигурите на влюбените са с модерно облекло за езда. По същия начин – цилиндър, тясна вталена горница и широко скроено долнище от сив фин габардин на едри квадрати, са представени и на следващите дамски костюми, **чийто прототип се открива в костюма за езда от 1882 г., в който е облечена видната френска артистка от XIX век Сара Бернар, или в костюма за езда на императрица Елизабет от 1884 г.** (вж. от Прил. №3а до №4е). **Аналогични на своите исторически предшественици са и резултатите, получени от „Диор“** – комбинации от дамски блузи, жакети и поли, където кройките претърпяват само леко осъвременяване, а изборът на цветове и материи са характерни за съвременната индустрия. Следващото развитие се търси в богатия набор от вертикални дипли за изграждане на обема в долната му част (сравни съвременните с историческите модели). Независимо от това, че днес ездата, наред с дайвинга и спортния автомобилизъм се счита за „аристократичен“ вид спорт, то спортните импликации са присъщи и за творческите търсения (и находки!) и през XXI век. Втората модна линия, **повтаряща в общи четири модния „абрис“ на „Второ Рококо“** е възплътен в костюма, представен на

Прил. №7а (прототип Пр. №7б), в който визията на обема сякаш е постигнат с *употребата на кринолин* за оформяне на долната част, който е комбиниран с могобройни концентрични волани. Употребата на правото деколте, открития гръб и три четвърти бели копринени ръкавици допринасят за обогатяването на следващите образци, така както и откритият гръб и „тюнюроевидните“ надипления спомагат за това, костюмите да допринесат за *импликацията на дамската мода от периода „Позитивизъм“* (вж. Пр. №ба-в). За тези успешни търсения говори и моделът от сатенирана бяла коприна, в който подобно на неговия исторически прототип – костюм от периода „Позитивизъм“, съвременната бяла рокля е изключително обемна, с допълнителни платки и подгъви, които са направени така, че да хвърлят върху повърхността на плата дълбоки сенки, които го правят още по-монументален, ярък и запечатващ се в съзнанието на зрителя. Към подобна „яркост“ на образа се стреми и Жан Пол Готие през сезона Пролет-Лято 2010 г., когато представя колекцията си Висша мода в Париж. Тук той подчертава *„ампирната“ приповдигнатост на талията*, допълнителни дъги, които пък подчертават формата на дамските гърди (вж. Прил. №8а-б). Търсенията му за изява на формата продължават в *показванията на ребрата на кринолина*, които той от конструктивни ги превръща в декоративни елементи, като по този начин те не само изграждат обема на костюма, но и стават акцент на неговата визия (вж. Прил. №9а и 9б). Моделите също са натоварени и с допълнителна декоративна функция, понеже върху тях са прикрепени нови декоративни елементи, наподобяващи бамбукови листа. Съвременните модели може да бъдат счтени като *крачка, която връща конструктивната роля на кринолина*, но запазва авторската намеса в частичното откриване на ръба на роклята така, че да даде възможност на зрителят да види дамския крак, обут в екстравагантен ботуш от бяла лайкова кожа. Моделите, които представя Джулиън Макдоналд, когато проектира колекцията Прет-а-порте за м.к. „Живанши“ по време на сезона Пролет-Лято 2010 г. в Париж отново са *на базата на елегантния мъжки фрак от периода „Ампир“*, като оформлението на предницата е разнообразено с ромбовидни декоративни платки и хоризонтални райета, или пък се разчита само на косото късо оформяне на горнището на фраквата предница (вж. Прил. №11а-г). *Моделите които използват богато декорирана горница подобно на тази, която е дадена в картината на Франк Дики (1853-1928) „Моята лейди Феър“* (Прил. №12а, б), но със смело коригирана до средата на бедрото дължина на полата, поради което те станават изключително ефектни и ефирни. Тук трябва да се напомни и това, че дължината на бедрото е подчертана и от вдигнатия ръб на откритите черни обувки на висока платформа. По подобен начин и с подобен ефект са направени и моделите от сив и екрю прозрачен шифон, като *в тях е комбинирана ефирността, характерна за „Бел епок“* с замаяването през рамо и диплите на гръцкия хитон. По този начин, независимо от смелата редукция на дължината, моделите изглеждат изящни също като мраморни статуи, изваяни от древногръцки майстор. Тайната може да се открие в доброто овладяване на пропорциите на женското тяло и начинът, те да бъдат подчертани или скрити (вж. Прил. №13а-в). Подобен стремеж към пропорциониране показва и Вивиан Уестууд в колекцията си Прет-а-порте представена по време на сезона Пролет-Лято 2010 г. на модната седмица в Париж. Тук тя се стреми *да покаже отново, че владее тънкостите на стила „Енкроайябъл-Мервейоз“* не само що се отнася до зрелищност, подобна на клоунада, но и пропорционирането на открито и закрито в дамския костюм (вж. паралелно съвременните модели с аналогните им исторически образци показани от Прил. №15а до Прил. №15к). Служи се с вариращата дължина, осигурявана от нещо като широк дамски пояс, или свръхдълга рокля с влачещ се по земята шлейф. При някои модели дължините са междинни. Модата „Енкроайябъл-Мервейоз“ е една от малкото, позволяваща еkleктиката да бъде издигната до максимум. Достигнала своя логически завършек тази мода дава възможност отново да се превърне в нещо като „приемлива“ за око на съвременния зрител гледка, дори когато това е приложено при сватбен костюм. *В същият „Incroyables u Merveilleuses“ дискурс са и моделите, които представя м.к. „Диор“ в колекцията Прет-а-порте представена по време на сезона Есен-Зима 2010 г. на модната седмица в Париж* (вж. паралелно съвременните модели с аналогните им исторически образци показани от Прил. №20 до №22). В основата им е положен дамският образ, показан като начин, по който женският бунт може да бъде поднесен в каскави от дантели, шифон и коприна, комбинирани със сърмена бродерия, фантазийни двуделни прически и високи кожени дамски ботуши, тип „артилерийски офицерски ботфорти“, които заедно с останалите модели показват уменията на Галиано в това доколко и как е овладял пропорциите на линията „Incroyables и Merveilleuses“ спрямо тази на женското тяло. *Втората линия е тази на воланите, взаимствани от „Позитивизма“*. Като се започне от върха на цилиндъра и се завърши с носа на дамския ботуш, стремежът към оригиналност е доведен до своя логичен и конструктивен завършек и по този начин осъвременява визията на историческия диапазон *характерен за стила „Модерн“ или за стила „Ампир“*. Тук намираме съчетание между кожа и коприна, които между впрочем сега изглеждат съвсем на мястото си. Моделите, които представя Джулиън Макдоналд, когато проектира колекцията Висша мода за м.к. „Живанши“ по време на сезона Есен-Зима 2010 г. в Париж освен, че са игра с пропорциите, също така са и търсения в областта на това, как да се скрият или как да се покажат на зрителя колкото се може по-атрактивно различни части от женското тяло (вж. от Прил. №23 до №25). В

колекцията си Висша мода представена в Париж по време на сезона Есен-Зима 2010 г., Валентино също така не се отказва от това да представя своите *опити в областта на кринолина*, като обобщил и доразвил успехите на своите предшественици – както исторически, така и съвременни. Тук той удобно съвместява неговата конструктивна функция с възможностите да бъде демонстриран и като декоративен образец, като украсява ребрата и дългите на кринолина по найразлични начини (Прил. №26а-в). „*Incroyables и Merveilleuses - без спирачки и без задръжки*” – това, като че ли е слоганът от който се ръководи Джон Галиано през сезона Есен-Зима 2010 г., когато създава своите модели за Прет-а-порте колекцията демонстрирана отново в Париж. Визията му, ако трябва да бъде определена съвсем кратко, то най-подходяща за случая е думата „sauvage” („соваж”, означаваща „див” – фр. ез.), а втората подходяща дума е „хипертрофия” – на обем, на материи с повърхности, и на всичко останало – шапки, колани, обувки (вж. модели от Прил. №27а до Прил. №28л). В крайна сметка се получава, че всеки, който иска да стане носител на титлата „*Визуален моден хулиган на 2010 г.*”, подобно на „*Incroyables и Merveilleuses*” може лесно да го постигне, ако има възможност да носи модните костюми на Джон Галиано, представени на това дефиле. За придобиването на подобна титла също така може да се използват и възможностите, които предоставя в тази насока, колекцията Прет-а-порте на Уестууд представена по време на сезона Есен-Зима 2010 г. в Париж. *Тя също е всепризнат майстор в творческата употреба на линията „Incroyables” и „Merveilleuses”*, с която се представя по пореден път. Подходящото словосъчетание този път, обаче е „красотата на дивата орхидея”. И първата съставка – „Incroyables”, както и втората съставка – „Merveilleuses” са „спрегнати” с еднаква упоритост да работят за създаване на „субкултурния” образ. Всички модели се отличават с необикновена пъстрота на използваните материи, хабитус на повърхности, игра на гънки, дължини и обеми, като не са забравени и оригиналните аксесоари – корона или букет или обувки и чорапи (вж. цялата колекция на съвременни модели с аналогните им исторически персонажи показани от Прил. №29а до Прил. №29ф).

Приложение № 1а. Копринен костюм за езда – 1840-те години; 1б.- Съвременни костюми;
Приложение № 2а. *Влюбените* на сутринна разходка, Наполеон Сарони – 1850 г. Жената е облечена в костюм за езда повлиян от мъжкия, което показва идеите през 1850-те за удобно облекло предназначено за развлечение. Мъжът е облечен в еквивалентно, модерно облекло за езда; 2б; Приложение № 3а. Актриса Сара Бернар облечена в костюм за езда – 1880 г.; 3б-Съвременен костюм; Приложение № 4а. Дамски костюм за езда от 1882 г., 4б-Съвременен костюм.

Приложение №4а. Карикатура на Императрица Сиси 1884 г.; №4б-Съвременен костюм.; №4в. Костюм за езда изработен от вълна – 1893 г.; №4г.- Съвременен костюм; №4д-Дамски костюм за езда от 1898 г.; №4е-Съвременен костюм; Приложение №5а. *Императрица Мария Александровна*, Иван Макаров – 1857 г. („*Второ рококо*”); №5б- Съвременен костюм; Прилож. № 6а, 6б; 6в. Дамски костюм от периода „*Позитивизъм*”, 1882 г.

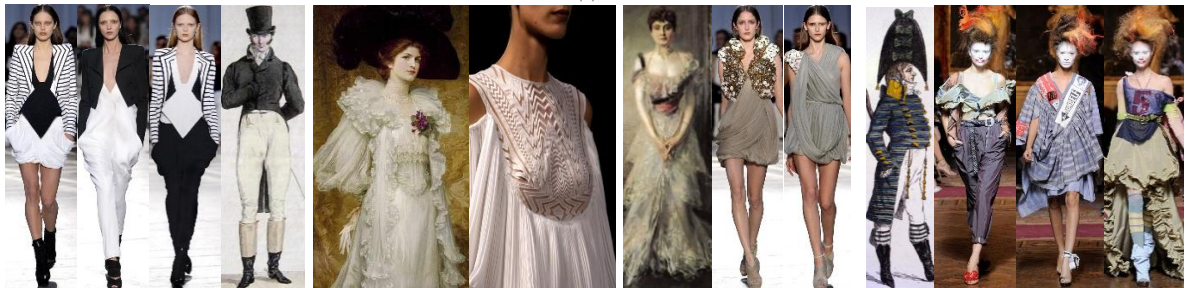

Приложение № 7а- Съвременен модел, 7б. Джон Сингър Сарджънт, *Госпожа Хенри Уайт* – 1883 г. („*Позитивизъм*”); Приложение №8а-Съвременен модел, 8б. Дамска рокля в стил „*Ампир*” – 1809

г.; Приложение № 9а,б- и № 10а-в Съвременни костюми

Приложение № 11а-в-съвременни модели; 11г. Мъжки фрак от периода „Ампиър” – 1816 г.; Приложение № 12а. *Моята лейди Фейър*, Сър Франк Дики (1853-1928), 12б-съвременен модел-детайл; Приложение № 13а. *Портрет на Мария Еулалия от Испания (Инфанта Еулалия де Бурбон)*, Джовани Болдини-1898 г. („Бел Епок”); 13б-в-съвременни модели.; Приложение № 14а. *Incroyables*, 14б-г-съвременни модели.

Прилож. № 15а-к. *Incroyables & Merveilleuses* и съвременни модели; Прилож. № 16а. *Incroyables* 16; 16б,в Съвременни модели

Приложение № 17а. *Merveilleuses* в характерна за тях прозрачна рокля; 17б-ж.; Приложение № 18а, 18б. *Портрет на Мария Еулалия от Испания*, Джовани Болдини-1898 г. („Бел Епок”); Приложение № 19а, 19б. *Внимателният слушател*, Алфред Стивънс-1879 г. („Позитивизъм”)

Пр.№ 20а, 20б. *Мадам Жорж Хюго със Сина*, Болдини (1842-1931)-1898 г.; Пр. № 21а. Феликс Надар (френски фотограф, 1820-1910), *Мъж с висока шапка*, Париж-1890 г., 21б; Пр. № 22а. Френски джентълмен облечен в перелина с яка от няколко реда и широка цилиндрична шапка, 22б; Пр. № 23а. *Ида Рубинщайн*, Антонио де ла Гандара-1913 г., 23б; Пр. № 24а. *Мария Еулалия от Испания*, Дж. Болдини-1898 г., 24б-в

Пр. № 25а. Графиня Анна дьо Ноай, Антонио де ла Гандара (1861-1917); 25б; Пр. № 26а-в Дамски рокли с кринолин; Пр. № 27а-б; в- Incroyables.

Приложение № 28а-л. Incroyables & Merveilleuses и съвременни модели

Приложение № 29а-ф. Incroyables & Merveilleuses и съвременни модели на Вивиен Уествуд

Източник на исторически изображения: www.pinterest.com
Източник на изображения на съвременни модели: www.vogue.com

БИБЛИОГРАФИЯ

- Биргер, Л. (2021). *Конец моды. Одежда и костюм в эпоху глобализации-2-е изд.* Москва: Новое литературное обозрение.
- Джоан, Э. (2019). *Модное тело. Мода, костюм и современная социальная теория.* Москва: Новое литературное обозрение.
- Дудникова, Г Петровна. (2005). *История костюма.* Ростов на Дону: Феникс.
- Ермилова Д.Ю. (2003). *История домов моды.* Москва: Издательский центр «Академия».
- Ермилова Д.Ю. (2021). *История костюма: учебник для вузов.* Москва: Издательство Юрайт.
- Каминская, Н Михайловна. (1977). *История костюма.* Москва: Легкая индустрия.
- Крю, Л. (2020). *Территории моды: потребление, пространство и ценность.* Москва: Новое литературное обозрение.
- Ќертакова, М. (2021). *Колекција-скрипта.* Штип: УГД.
- Ќертакова, М. (2021). *Колекција-практикум.* Штип: УГД.
- Лидия, Эдвардс. (2023). *Как читать костюм. Путеводитель по изменчивой мужской моде от барокко до наших дней.* Бомбора.
- Пенева, Р. (2019). *Личният стил. Как облеклото променя.* София: Софт Прес.
- Савова, К. (2017). *Съвременни модни стилове: Формиране. Развитие. Тенденции.* София: Графимакс.
- Стойков, Л. (2023). *Публична комуникация и медиаморфози.* София: УИ Св. Климент Охридски.
- Фог, М. (2013). *Кое прави модата велика.* София: Книгомания.
- Boucher, F. (1996). *A History of Costume in the West.* London: Thames & Hudson Ltd; Enlarged edition.
- Edwards, L. (2021). *How to Read a Dress: A Guide to Changing Fashion from the 16th to the 21st Century.* Bloomsbury Visual Arts.
- Ivanova, M. (2022). *Beauty and Grace. Part 1: 1770-1870: Second Edition.* Independently published.
- Phyllis G.T. (2021). *Survey of historic costume.* Fairchild Books, New York.
- Steele, V., & Nippoldt, R. (2023). *Fashion Designers A–Z. 45th Ed.* Tachen.
- Thanhauser, S. (2022). *Worn: a people's history of clothing.* Pantheon Books, New York.